
Комбінована модель функціонування системи накопичувального пенсійного забезпечення

Сергій Грушецький

Кафедра агроінженерії і системотехніки імені Михайла Самокиша, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID 0000-0002-0487-6152

Юрій Стангрет

Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID 0000-0002-0487-6152

Для цитування цієї статті:

Грушецький Сергій, Стангрет Юрій. Комбінована модель функціонування системи накопичувального пенсійного забезпечення. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 3, No. 2, 2024, pp. 33-45. doi: 10.46299/j.isjmef.20240302.04.

Надійшла до редакції: 06 лютого 2024 р.; **Схвалено:** 07 березня 2024 р.;

Опубліковано: 01 квітня 2024 р.

Анотація: Україна стикається з серйозною проблемою пенсійного забезпечення, оскільки її система перебуває у кризовому стані, і досі не було здійснено значних змін у її функціонуванні. Вирішення цієї проблеми вимагає впровадження ефективної стратегії реформування пенсійної системи, що є важливим завданням як науковців, так і практиків. З огляду на поглиблення демографічної кризи та регулярні світові фінансово-економічні кризи, у поєднанні зі складною внутрішньою політичною і економічною ситуацією, необхідно розробити механізм впровадження сучасної системи пенсійного забезпечення, заснований на передовому світовому досвіді. Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування формування системи соціального захисту населення, оцінка її сучасного стану в Україні при проведенні пенсійної реформи, теоретичне ознайомлення з поняттям «Моделі пенсійного забезпечення», схема утворення системи пенсійного забезпечення, структура пенсійної системи відповідно до Організації економічного співробітництва та розвитку, зв'язок між моделлю соціального захисту та системою пенсійного забезпечення, особливості систем пенсійного забезпечення провідних країн світу і обґрунтування пріоритетів подальшого розвитку. Для досягнення поставленої мети застосовано такі методи дослідження: абстрагування – при визначенні суті пенсійної реформи, розкриття змісту її основних етапів, аналізу й синтезу – для поглибленого вивчення механізму проведення пенсійної реформи, аналізу сучасного стану пенсійної системи, розробки заходів щодо вдосконалення пенсійного забезпечення та пенсійного страхування, аналогії – при співставленні та порівнянні пенсійних реформ, які проводились в Україні та інших країнах, узагальнення – для пошуку оптимальних механізмів впровадження окремих елементів закордонних пенсійних реформ в Україні з метою підвищення добробуту соціально незахищених верств населення і, в першу чергу, пенсіонерів. Запропонована комбінована модель функціонування системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка передбачає акумулювання внесків в уповноваженому пенсійному фонді, створеному державою, на період до 31.12.2025 року, після чого учасник системи може обрати для себе буд-який авторизований недержавний пенсійний фонд, куди будуть сплачуватись внески на його користь та формуватися пенсійні накопичення. Прийняття

моделі Закону України передбачає витрати Державного бюджету України у перший рік запровадження накопичувальної пенсійної системи за орієнтовними розрахунками в розмірі 30,8 млрд грн, з них 15,4 млрд грн – на компенсацію фондам загальнообов’язкового державного соціального та пенсійного страхування втрат від недонадходжень єдиного соціального внеску, 15,4 млрд грн – на сплату додаткового накопичувального внеску за рахунок коштів державного бюджету на користь учасників системи. Запровадження передбаченої моделі створить правове підґрунтя для запровадження другого рівня пенсійної системи – загальнообов’язкової накопичувальної складової пенсійного забезпечення, функціонування якої поступово призводитиме до підвищення рівня соціального захисту людей пенсійного віку, та залучення потужного внутрішнього довгострокового інвестиційного ресурсу, що сприятиме збільшенню інвестицій в національну економіку.

Ключові слова: пенсійна реформа, моделі пенсійного забезпечення, солідарна система, накопичувальне пенсійне забезпечення, недержавне пенсійне страхування, пенсійна система, пенсійний фонд, страховий стаж.

1. Вступ

На сучасному етапі в Україні однією з найзлогідніших соціальних проблем є питання пенсійного забезпечення. Пенсійна система країни знаходиться в кризовому стані, і не відбувається жодних значущих змін у її функціонуванні. Для вирішення цієї проблеми необхідно впровадити ефективну стратегію реформування системи пенсійного забезпечення, що є важливим завданням як у науковому, так і в практичному плані. Поглиблення демографічної кризи, постійні фінансово-економічні злиття та складна внутрішня політична та економічна ситуація вимагають розробки механізму впровадження сучасної системи пенсійного забезпечення на основі найкращого світового досвіду.

Наукові дослідження в даній сфері підкреслюють низький рівень теоретичних і методологічних знань про фактори, що впливають на кризу пенсійного забезпечення, і необхідність розробки уточненої концепції реформування системи. Крім того, проблеми практичного характеру, зокрема складність компонентів механізму реформування з можливістю його інтеграції у міжнародний контекст, залишаються невирішеними.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єкт дослідження – система соціального захисту населення в умовах проведення пенсійної реформи в Україні.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування системи соціального захисту населення в умовах реформування вітчизняної пенсійної системи

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати формування системи соціального захисту населення, провести оцінку її сучасного стану в Україні при проведенні пенсійної реформи і на цій основі обґрунтувати пріоритети подальшого розвитку.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **основні задачі:**

- теоретично обґрунтувати формування системи соціального захисту населення;
- провести оцінку її сучасного стану в Україні при проведенні пенсійної реформи;
- теоретичне ознайомлення з поняттям «Моделі пенсійного забезпечення»;
- розглянути схему утворення системи пенсійного забезпечення;
- розгляд структури пенсійної системи відповідно до Організації економічного співробітництва та розвитку;
- зв'язок між моделлю соціального захисту та системою пенсійного забезпечення;
- особливості систем пенсійного забезпечення провідних країн світу
- обґрунтувати пріоритети подальшого розвитку.

4. Аналіз літератури

Теоретичною основою здійснення державного управління системою пенсійного забезпечення, управління в кризових ситуаціях, методичних підходів такого процесу стали роботи Авер'янова В.Б. [1], Бакуменка В.Д. [2], Битяка Ю.П. [3], Кравченка С.О. [4, 5], Мельтюхової Н.М. [6], Нижник Н.Р. [7], Одінцової Г.С. [8], Фоміцької Н.В. [9]. та ін.

5. Методи досліджень

Для досягнення поставленої мети застосовано такі методи дослідження: абстрагування – при визначенні суті пенсійної реформи, розкриття змісту її основних етапів, аналізу й синтезу – для поглибленого вивчення механізму проведення пенсійної реформи, аналізу сучасного стану пенсійної системи, розробки заходів щодо вдосконалення пенсійного забезпечення та пенсійного страхування, аналогії – при співставленні та порівнянні пенсійних реформ, які проводились в Україні та інших країнах, узагальнення – для пошуку оптимальних механізмів впровадження окремих елементів закордонних пенсійних реформ в Україні з метою підвищення добробуту соціально незахищених верств населення і, в першу чергу, пенсіонерів.

6. Результати досліджень

Система пенсійного забезпечення в Україні, подібно до інших колишніх радянських країн, була розроблена на засаді принципу солідарності між поколіннями. Відповідно до статті 2 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 року № 1058-IV система пенсійного забезпечення є трирівневою, рівнями якої є [10]:

- солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- система недержавного пенсійного забезпечення.

У законодавстві України, подібно до більшості країн світу, передбачено три рівні системи пенсійного забезпечення. Проте, на даний момент діє лише солідарна система пенсійного страхування та недержавне пенсійне забезпечення, а другий рівень знаходиться на етапі розробки. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні спрямована на забезпечення гарантованого державою права на соціальний захист через перший рівень пенсійної системи, в той час як страхування додаткової пенсії реалізується через третій рівень (рис. 1) [10, 11].

Ознайомлення з поняттям «Моделі пенсійного забезпечення» та розгляд структури пенсійної системи відповідно до Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) найкраще відображає наявність розподільчої та накопичувальної складових у двох формах побудови пенсійних систем (рис. 2) [12].

У першій формі, що відома як «розподільча система», внески від працівників та роботодавців використовуються для виплати пенсій поточним пенсіонерам. Ця модель передбачає перерозподіл коштів від працездатних на користь пенсіонерів.

Друга форма – «накопичувальна система» – ґрунтується на індивідуальних накопиченнях кожного працівника на пенсійному рахунку. Кожна особа вносить власні внески або має можливість вибирати фінансові інструменти для інвестування, з метою створення власного пенсійного капіталу.

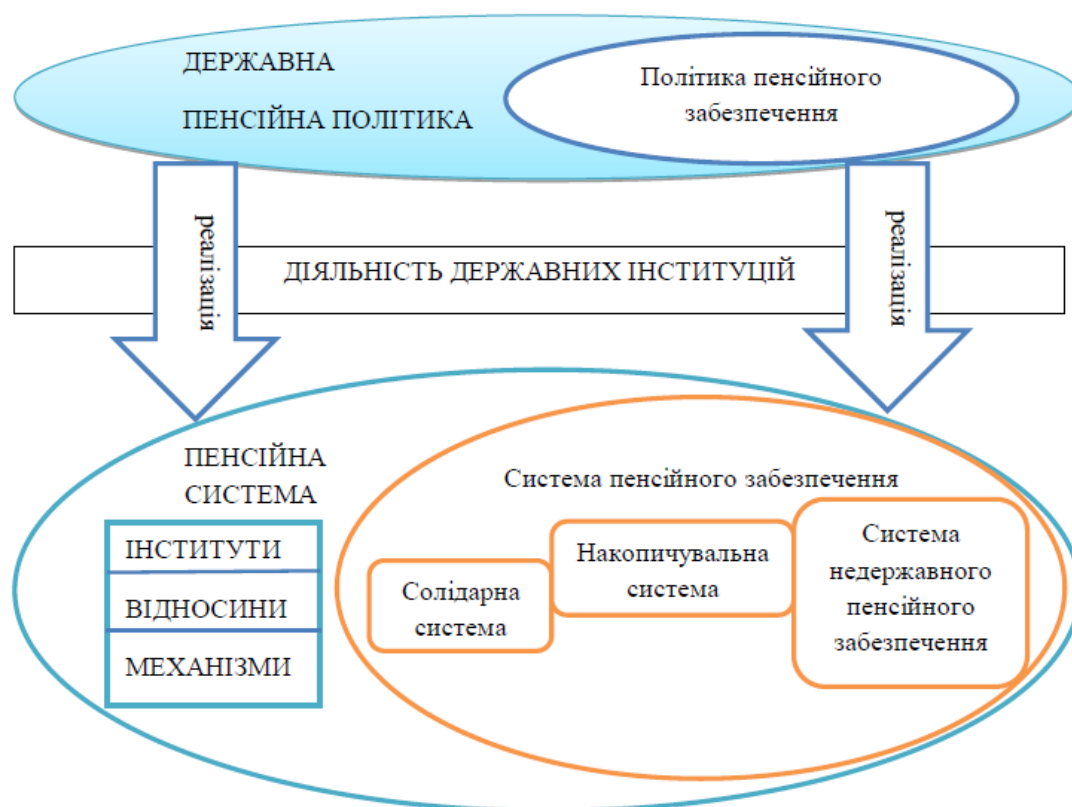

Рис. 1. Схема утворення системи пенсійного забезпечення [11].

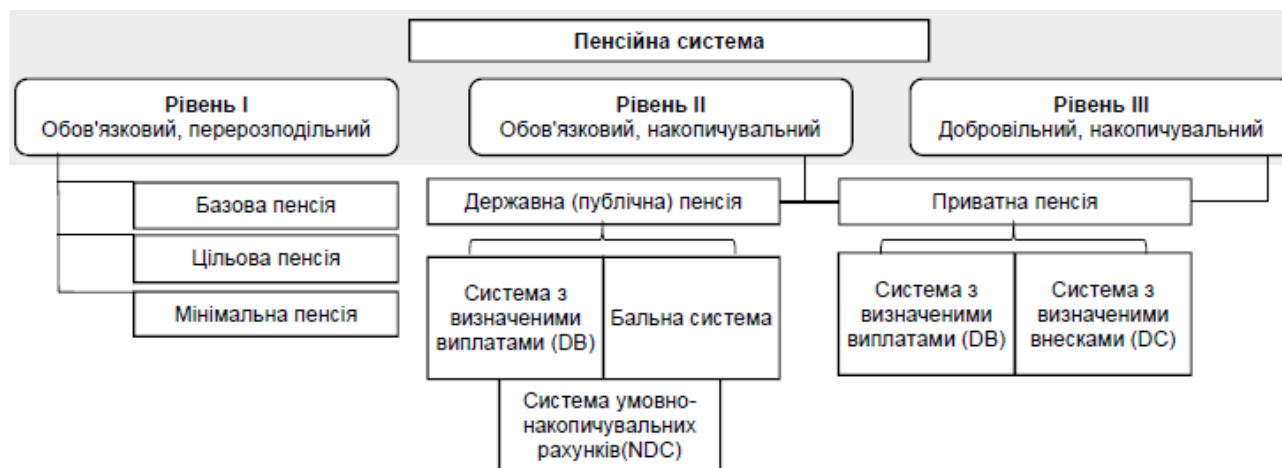

Рис. 2. Структура пенсійної системи згідно з концепцією ОЕСР [12].

Розподільча та накопичувальна складові можуть бути використані окремо або в поєднанні у складних системах пенсійного забезпечення, залежно від політичних, економічних та соціальних умов кожної країни.

У 2022 році частка населення у віці 65 років і старше становила 18%, а за прогнозами до 2050 року цей показник зросте до 27% в середньому по країнах ОЕСР. У минулому головне занепокоєння політиків стосувалося фіскального впливу старіння населення та фінансування пенсійних виплат. Тому пенсійна реформа спрямована на підвищення фінансової та соціальної стійкості системи пенсійного забезпечення. Деякі країни ОЕСР вже пройшли реформи, спрямовані на запровадження та заохочення додаткових приватних накопичувальних пенсій. Сприяння подовженню трудового життя стало важливою складовою цієї стратегії, проте головною метою є збільшення кількості людей, які вносять внесок до системи, та зменшення виплачуваних пенсій за рахунок відкладеного виходу на пенсію [12].

Як відзначено в попередніх виданнях «Пенсії з першого погляду», багато країн ОЕСР узгодили заходи з підвищення встановленого законом віку виходу на пенсію, обмеження раннього виходу на пенсію та надання стимулів для продовження робочої діяльності, зокрема заходів щодо працевлаштування, робочої мобільності та збільшення попиту на робочу силу серед літніх працівників.

Планується збільшення нормального віку виходу на пенсію в 23 з 38 країн ОЕСР, досягнувши в середньому 66,3 років для чоловіків і 65,8 років для жінок, які розпочинають кар'єру сьогодні. У Данії, Естонії, Італії, Нідерландах і Швеції, нормальний вік виходу на пенсію підвищиться до 70 років або більше, якщо очікувана тривалість життя матеріалізується згідно з прогнозами та застосовуються відповідні законодавчі зміни.

Зростання тривалості робочого життя підтримується зростанням очікуваної тривалості життя, яка у віці 65 років зросла на 4,8 року між 1970 і 2021 роками в середньому по країнах ОЕСР, і на 1,6 року між 2000 і 2021 роками. Незважаючи на уповільнення темпів зростання очікуваної тривалості життя протягом останнього десятиліття, прогнозується подальше зростання у майбутньому [12].

Чудова новина полягає в тому, що в ОЕСР спостерігається значний прогрес у залученні літніх працівників до робочої сили. Рівень зайнятості людей у віці 55-64 років у країнах ОЕСР досяг рекордних 64% у другому кварталі 2023 року, що є практично на 8 процентних пунктів вище, ніж було десять років тому.

Система пенсійного забезпечення в кожній країні формується під впливом різноманітних факторів, включаючи традиції. Незважаючи на це, в кожній системі можна виокремити ту чи іншу модель, що є відображенням системи у її основних ознаках, елементах і зв'язках (рис. 3) [11].

Рис. 3. Зв'язок між моделлю соціального захисту та системою пенсійного забезпечення.

Два основних типи моделей систем соціального захисту, які часто використовуються у різних країнах, це «бісмарківська» та «бевериджська» моделі. Вони входять у склад системи соціального захисту як надсистеми, в якій включена система пенсійного забезпечення.

«Бісмарківська» модель передбачає принцип обов'язкового внеску працівників протягом усього життя, щоб забезпечити соціальний захист та пенсійні виплати у майбутньому. Ця модель визначає тісний зв'язок між роботою людини та її пенсійним забезпеченням.

«Бісмарківська» модель пенсійного забезпечення передбачає жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту, обсягами соціальної допомоги та тривалістю особистої професійної діяльності людини. В цій моделі соціальні права та соціальний захист людини прямо залежать від обов'язкових внесків, які робітник виплачує протягом усього свого життя. Органи державної влади забезпечують створення умов для працюючих та гарантію збереження їхніх внесків, виконуючи функцію регулювання.

У цій моделі робітники зобов'язані сплачувати певну частку свого доходу як внесок до системи пенсійного забезпечення. Ці внески формують пенсійний фонд, з якого потім фінансуються пенсійні виплати в майбутньому, коли робітник досягне пенсійного віку. Ця система передбачає встановлення жорстких правил та умов щодо внесків та пенсійних виплат, що базуються на тривалості робочого стажу та сумах сплачених внесків.

Органи державної влади відповідають за нагляд за пенсійною системою, забезпечуючи її стабільність та ефективність. Вони також розробляють та впроваджують правила та політику, спрямовану на забезпечення правильного функціонування системи та гарантування адекватних пенсійних виплат у майбутньому.

«Бевериджська» модель, навпаки, базується на ідеї мінімального соціального захисту для всіх громадян, незалежно від їхнього статусу або працездатності. Вона передбачає гарантовану мінімальну пенсію для всіх, хто досяг віку пенсійного віку або має певні соціальні потреби.

Кожна з цих моделей має свої переваги і недоліки та використовується в залежності від конкретних умов і потреб країни.

Модель соціального захисту визначає загальний підхід до організації та фінансування системи пенсійного забезпечення. Вона враховує принципи та цінності, що лежать в основі соціальної політики країни, і визначає, які види підтримки та допомоги надаються громадянам на різних етапах їхнього життя.

Залежно від обраної моделі соціального захисту, система пенсійного забезпечення може мати різні форми та характеристики. Наприклад, у країнах з «бісмарківською» моделлю соціального захисту, де акцент робиться на стабільності та працездатності працівників, системи пенсійного забезпечення часто ґрунтуються на обов'язкових внесках працівників у пенсійний фонд, який потім використовується для виплати пенсій. З іншого боку, у країнах з «бевериджською» моделлю соціального захисту, де акцент робиться на забезпеченні мінімального рівня життя для всіх громадян, системи пенсійного забезпечення можуть бути менш прив'язаними до працевлаштування та внесків, а замість цього гарантують мінімальну пенсію всім, незалежно від їхнього статусу на ринку праці.

Отже, модель соціального захисту впливає на конкретні положення та принципи, які використовуються в системі пенсійного забезпечення, визначаючи, як вона буде функціонувати та хто матиме доступ до пенсійних виплат.

Так, досліджуючи найбільш досконалі системи пенсійного забезпечення світу, можна виокремити кілька спільних рис і особливостей, які сприяють гідному захисту громадян пенсійного віку:

1. Широке покриття: Ефективні системи пенсійного забезпечення забезпечують широке покриття населення, включаючи різні категорії працівників, самозайнятих осіб, а також громадян, які не мають стабільного джерела доходу.

2. Стабільність та надійність фінансування: Успішні системи пенсійного забезпечення мають стабільне джерело фінансування, яке забезпечує виплату пенсій навіть у випадку демографічних чи економічних змін.

3. Адаптивність: Системи пенсійного забезпечення повинні бути адаптивними до змін у демографічному, економічному та соціальному середовищі. Це означає, що вони повинні бути гнучкими для внесення змін у відповідь на нові виклики та потреби населення.

4. Справедливість та рівність: Добре побудована система пенсійного забезпечення має бути справедливою та рівноправною, забезпечуючи однаковий доступ до пенсійних виплат

усім громадянам, незалежно від їхнього статусу, соціального походження чи фінансового стану.

5. Прозорість та відкритість: Ефективні системи пенсійного забезпечення повинні бути прозорими та відкритими для громадськості, що дозволяє громадянам розуміти умови отримання пенсій та джерело їхнього фінансування.

6. Інновації та модернізація: Сучасні системи пенсійного забезпечення повинні використовувати інноваційні підходи та технології для покращення ефективності та надійності, а також для відповіді на зміни у суспільстві та економіці.

Ці спільні риси допомагають створити систему пенсійного забезпечення, яка забезпечує гідний та стабільний захист для громадян пенсійного віку (табл. 1) [11].

Таблиця 1. Особливості систем пенсійного забезпечення провідних країн світу

Країна	Особливості солідарної системи	Особливості накопичувальної системи
Австралія	Пенсія виплачується усім з 65 років незалежно від стажу роботи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обов'язковість сплати до приватного пенсійного фонду 9% від заробітної плати; 2. Пенсія деференціюється обернено пропорційно від доходів пенсіонерів
Швеція	<ol style="list-style-type: none"> 1. Існує нижня межа пенсії, яку гарантує держава. 2. 86% від пенсійного внеску відраховується до солідарної системи 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Участь в умовно-обов'язкових професійних пенсійних програмах. 2. Внесок на кожного працівника в розмірі 18,5% від заробітної плати в рівних частинах сплачують роботодавець і найманий працівник. 3. Пенсія змінюється в умовах кризи.
Нідерланди (Голландія)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Солідарна система формується за рахунок працюючих на даний час (50% відрахувань відправляється іншим) 2. Солідарні пенсії виплачуються громадянам, які прожили в країні не менше 50 років. 3. Існує нижня межа пенсії, яку гарантує держава. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 50% від пенсійного внеску іде на особовий рахунок. 2. Формується за рахунок відрахувань роботодавця і найманого працівника.
США	<ol style="list-style-type: none"> 1. Солідарна система формується за рахунок працюючих на даний час. 2. Якщо страховий стаж менше 10 років, – пенсія не призначається взагалі. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Для службовців органів влади існують спеціальні державні пенсійні програми. 2. Існування програм з фіксованими внесками (які здійснюють лише роботодавці) і виплатами. 3. Існування програм з фіксованими внесками, які здійснюють і роботодавці, і працівники. 4. Існує верхня межа відрахувань.

Так, спільним для багатьох ефективних систем пенсійного забезпечення є наявність потужної накопичувальної системи, в якій як працівники, так і роботодавці зазвичай роблять внески у рівних частинах. Ця система дозволяє формувати пенсійні накопичення, які забезпечують фінансову стабільність для майбутніх пенсійних виплат.

Участь і працівників, і роботодавців у спільних внесках є важливим елементом забезпечення фінансової стійкості пенсійної системи. Внески роботодавців допомагають забезпечити стабільне фінансування пенсійних фондів, а внески працівників забезпечують їхнім пенсійним накопиченням додатковий джерело фінансування.

Ця спільна участь також допомагає розділити відповідальність за пенсійне забезпечення між працівниками та роботодавцями, зменшуючи фінансовий тиск на будь-яку з цих сторін. Крім того, така система може сприяти підвищенню рівня пенсійних виплат і забезпечити більш ефективне управління пенсійними фондами.

За даними Пенсійного фонду України [13] станом на жовтень 2021 року кількість застрахованих осіб в обов'язковій солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі – солідарна система) складає 12,17 мільйона осіб, з них 9,75 мільйона осіб найманих працівників та 1,35 мільйона осіб фізичних осіб-підприємців, чисельність пенсіонерів складає 10,9 мільйона осіб.

Протягом 2022 року кількість юридичних осіб - платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування збільшилася на 14,7 тисяч осіб. Однак звільнено на 429,2 тисяч осіб більше, ніж було працевлаштовано. Також було легалізовано 38,6 тисяч робочих місць, що призвело до залучення додатково 66,7 мільйонів гривень єдиного внеску.

За даними Державної податкової служби України, станом на 1 січня 2023 року на обліку перебувало 2 708,8 тисяч платників єдиного внеску, що на 16,3 тисячі платників більше, ніж на 1 січня 2022 року.

Загальна чисельність застрахованих осіб у грудні 2022 року становила 10,8 мільйонів осіб, з яких найманих працівників було 8,6 мільйонів осіб [14].

У грудні 2022 року із загальної кількості найманих працівників, що становила 8,6 мільйонів осіб, 1 620,7 тисяч осіб отримували заробітну плату менше мінімального розміру (6 700 грн), з них 308,9 тисяч осіб працювали у бюджетній сфері. Частка таких осіб серед загальної кількості найманих працівників збільшилась з 11,5% у грудні 2021 року до 18,8% у грудні 2022 року. Порівняно з груднем 2021 року, кількість осіб, які отримували заробітну плату нижче мінімального рівня, зросла на 497,2 тисячі осіб [14].

Згідно з даними ООН, Україна знаходиться серед топ-15 країн світу за темпами зменшення населення. Протягом найближчого десятиріччя це скорочення передбачається майже виключно за рахунок населення працездатного віку. За умови збереження поточних показників народжуваності, смертності та міграції ООН прогнозує зменшення чисельності населення України до 2050 року на 28%, а частка осіб віком 60 років і старше зросте до 32%. Середній варіант прогнозу передбачає поступове підвищення сумарного коефіцієнту народжуваності до 1,8 дитини на 1 жінку у 2050 році і зростання очікуваної тривалості життя в середньому на 5 років. За таких умов населення скоротиться на 18%, а рівень старіння зросте до 34%. Співвідношення між чисельністю населення пенсійного і працездатного віку зросте майже вдвічі. Демографічні зміни в Україні, загалом, відповідають глобальним тенденціям, але відбуватимуться більш швидкими темпами порівняно з іншими країнами світу [15].

Для забезпечення належного рівня пенсійного забезпечення в Україні необхідне впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення як додаткового елемента пенсійної системи, відомого як другий рівень. Це сприятиме формуванню пенсійних накопичень та підвищенню сукупного коефіцієнта заміщення, що є ключовим показником достатності пенсійних виплат.

Робота загальнообов'язкової накопичувальної системи дозволить громадянам України отримувати додаткові пенсійні виплати після досягнення пенсійного віку за рахунок внесків

до накопичувальної пенсійної системи. Протягом усього періоду накопичення буде здійснюватися інвестування внесків. Накопичення кожної особи будуть обліковуватися на індивідуальному накопичувальному пенсійному рахунку та можуть бути успадковані.

Законопроект № 9212 [16], який передбачає комбіновану модель функціонування системи накопичувального пенсійного забезпечення в Україні, має на меті вдосконалення пенсійної системи та забезпечення більш стабільних пенсійних виплат для майбутніх пенсіонерів. Основні положення цього законопроекту включають:

1. Обов'язкову участь у системі накопичувального пенсійного забезпечення для всіх категорій працюючих осіб до досягнення ними 55 років.

2. Обов'язкову сплату роботодавцями пенсійних внесків на користь найманих працівників. Розмір цих внесків буде зростати поетапно: 1% у 2023 році, 1,5% у 2024 році та 2% у 2025 році від розміру заробітної плати працівників.

3. Співфінансування державою таких внесків на паритетних засадах за рахунок коштів Державного бюджету України.

Цей законопроект спрямований на розвиток накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні, забезпечення додаткових пенсійних виплат для майбутніх пенсіонерів та зменшення навантаження на державний бюджет. Його впровадження може допомогти підвищити фінансову стійкість пенсійної системи та забезпечити більш гідні умови життя для майбутніх пенсіонерів.

Згідно з цим описом, в системі накопичувального пенсійного забезпечення, запропонованій в законопроекті № 9212, роботодавці сплачують незмінний розмір єдиного соціального внеску, який включає в себе накопичувальний внесок. Проте працівники мають можливість збільшити розмір своїх внесків за власним бажанням.

Держава також співфінансує ці накопичувальні внески на паритетних засадах до 3% від середньої заробітної плати за видами економічної діяльності у середньому по економіці. Таке співфінансування також пропонується для учасників системи, які є фізичними-особами підприємцями або самозайнятими особами, за умови добровільності участі.

Важливою особливістю цієї моделі є те, що кошти накопичувальної системи є власністю учасників системи і зберігаються на їх індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках. У разі смерті особи право власності на пенсійні заощадження переходить до її спадкоємців. Такі умови створюють механізми для гарантування індивідуальних пенсійних прав та забезпечують учасників системи більшою відповідальністю за власні пенсійні заощадження.

Запропонована комбінована модель накопичувального пенсійного забезпечення має на меті створення умов для участі працівників у недержавних пенсійних фондах. Основні принципи цієї моделі включають:

1. Перехід до недержавних пенсійних фондів: Протягом періоду до 31 грудня 2025 року внески учасників системи будуть накопичуватися в уповноваженому пенсійному фонді, створеному державою. Після цього терміну учасники матимуть можливість обрати будь-який авторизований недержавний пенсійний фонд для накопичення своїх пенсійних внесків.

2. Облік учасників: У недержавних пенсійних фондах облік учасників системи буде здійснюватися авторизованими адміністраторами недержавних пенсійних фондів. Це означає, що інформація про внески та накопичені кошти буде зберігатися та оброблятися відповідними фахівцями.

3. Управління активами: Авторизовані компанії з управління активами будуть відповідальні за управління активами недержавних пенсійних фондів. Їх завданням буде ефективно розміщення коштів для максимізації доходності та забезпечення фінансової стабільності системи.

4. Зберігання пенсійних накопичень: Авторизовані банки-зберігачі будуть відповідальні за зберігання пенсійних накопичень. Вони будуть допущені до діяльності в другому рівні пенсійної системи шляхом авторизації та забезпечать безпеку та надійність зберігання коштів учасників.

Така модель сприятиме розвитку приватних пенсійних фондів та забезпечить учасникам системи більшу гнучкість та контроль над управлінням їхніми пенсійними накопиченнями.

Запропонована модель передбачає, що авторизація компаній з управління активами, зберігачів, недержавних пенсійних фондів та адміністраторів буде проводитися відповідно до вимог, визначених у законопроекті. Цю авторизацію буде здійснювати Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку - державний регулятор, який має відповідний досвід та повноваження для здійснення такої діяльності.

Після завершення перехідного періоду, який закінчується 31 грудня 2025 року, запроваджується децентралізована модель функціонування накопичувальної пенсійної системи. З 1 січня 2026 року учасники системи матимуть можливість самостійно обирати недержавний пенсійний фонд, в якому вони бажають формувати свої пенсійні накопичення. Це дає учасникам системи більшу свободу в управлінні своїми пенсійними вкладеннями та вибір фонду, який відповідає їхнім потребам та вимогам.

У сфері правового регулювання накопичувальної пенсійної системи в Україні діють різноманітні законодавчі акти, що визначають права та обов'язки учасників цієї системи, а також правила її функціонування. Серед них:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення.

2. Цивільний кодекс України, який містить загальні положення щодо цивільних прав та обов'язків громадян, включаючи питання стосовно пенсійних прав.

3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який визначає основні принципи та умови функціонування державної пенсійної системи.

4. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення», що регулює відносини в сфері недержавного пенсійного забезпечення.

5. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», який стосується пенсійного забезпечення та інших соціальних виплат.

6. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», який містить положення про фінансові послуги, включаючи управління пенсійними фондами.

Прийняття моделі Закону України про накопичувальну пенсійну систему передбачає значні витрати з боку Державного бюджету. Орієнтовані розрахунки показують, що в перший рік витрати можуть скласти 30,8 мільярдів гривень. Ці витрати розподіляються на компенсацію втрат фондам загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування через недонадходження єдиного соціального внеску, а також на сплату додаткових накопичувальних внесків за рахунок коштів державного бюджету на користь учасників системи.

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Запровадження комбінованої моделі пенсійного забезпечення, яка передбачає наявність обов'язкової накопичувальної складової, є важливим кроком для підвищення рівня соціального захисту пенсіонерів в Україні. Ця модель дозволяє громадянам формувати додаткові пенсійні накопичення на індивідуальних накопичувальних рахунках, що створює можливість отримання додаткових пенсійних виплат поряд із базовими виплатами від державної пенсійної системи.

Це також створить сприятливий клімат для залучення внутрішніх довгострокових інвестицій, оскільки частина внесків у накопичувальну пенсійну систему буде інвестуватися в різноманітні фінансові інструменти. Це може відобразитися на розвитку капіталовкладень в економіку країни і стимулювати її зростання.

Така модель також має потенціал збільшити віру в пенсійну систему серед населення, оскільки вона надає громадянам більшу контроль та участь у формуванні їх власного

пенсійного забезпечення. Але важливою умовою успішного функціонування такої системи є створення ефективного механізму регулювання та нагляду, а також належного інформування громадян про їхні права та обов'язки в рамках накопичувальної пенсійної системи.

8. Висновки

Впровадження другого рівня пенсійного забезпечення є важливим кроком для модернізації системи пенсійного забезпечення в Україні. Однак це потребує подолання деяких викликів, зокрема хронічної незбалансованості бюджету Пенсійного фонду. Для цього можуть бути розглянуті наступні заходи:

1. Фінансова стабілізація Пенсійного фонду: Необхідно провести аналіз фінансового стану Пенсійного фонду та розробити стратегію фінансової стабілізації. Це може включати перегляд системи збору внесків, оптимізацію витрат та впровадження ефективного механізму управління пенсійними коштами.

2. Реформа пенсійного законодавства: Необхідно переглянути пенсійне законодавство з метою адаптації до нових умов введення другого рівня пенсійного забезпечення. Це може включати встановлення правил участі в накопичувальній системі, регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів та забезпечення захисту прав учасників системи.

3. Інформаційна кампанія: Для підвищення зацікавленості населення у добровільному пенсійному страхуванні необхідно проводити широкомасштабну інформаційну кампанію. Це допоможе населенню краще розуміти переваги та можливості, які надає добровільне пенсійне страхування.

4. Заохочення роботодавців: Для залучення роботодавців до участі в недержавних пенсійних фондах можуть бути розроблені програми стимулювання, такі як податкові пільги або інші фінансові пільги.

Ці заходи спрямовані на покращення системи пенсійного забезпечення в Україні та забезпечення сталого розвитку системи у майбутньому.

Ми правильно відзначили важливість інституційного забезпечення з боку уряду для ефективного функціонування накопичувальних схем пенсійного забезпечення. Дійсно, наявність механізму гарантування пенсійних внесків може стати ключовим фактором для залучення громадян до участі у накопичувальних програмах. Аналогічно до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, такий фонд може забезпечити захист внесків пенсіонерів в разі фінансових труднощів чи неплатоспроможності пенсійних фондів.

Щодо ефективного впровадження другого рівня пенсійної системи, важливо мати належні фінансові інструменти та заробітні плати громадян. Інвестиційні можливості повинні бути стабільними та прибутковими для того, щоб привернути інтереси населення.

Наслідком відмови від солідарної пенсійної системи є погіршення становища найбільш уразливих верств населення. Солідарна пенсія гарантує мінімальний рівень соціальної допомоги і допомагає боротися з бідністю серед пенсіонерів. Тому важливо зберегти солідарну складову пенсійної системи та доповнити її накопичувальними схемами, щоб забезпечити більш широкий спектр соціального захисту для всіх громадян.

Список літератури:

- 1) Авер'янова, В. Б. (1999). Державне управління в Україні : навчальний посібник. Київ : УАДУ, 266 с.
- 2) Бакуменко, В. Д. Попов, С. А. (2011). Державна політика. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Київ : НАДУ, 648 с.
- 3) Битяк, Ю. П. (2005). Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 243 с.

- 4) Кравченко, С. О. (2011). Реформи суспільні. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Київ : НАДУ, 692 с.
- 5) Кравченко, С. О. Систематизація принципів підготовки та проведення державно-управлінських реформ. Available at: <http://academy.gov.ua/ej/ej5/txts/07ksopdr.htm>.
- 6) Мельтюхова, Н. М. (2007). Організаційні кризи в системі державного управління: виникнення, розвиток, подолання. Available at: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/doc/1/01.pd>.
- 7) Нижник, Н. Р. Машков, О. М. (1998). Системний підхід в організації державного управління : навч. посіб. Київ : Вид-во УАДУ, 160 с.
- 8) Одінцева, Г. С. та ін. (2011). Механізми державного управління. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Київ : НАДУ, 692 с.
- 9) Фоміцька, Н.В., Єганов, В.В. (2013). Теорія систем для менеджерів : навч. посіб. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 248 с.
- 10) Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (2003). Закон України №1058-IV. 09.07.2003. №49-51. ст. 376. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
- 11) Козак, Т. М. (2021). Реформування системи пенсійного забезпечення в умовах демографічної кризи в Україні. Київ, 225.
- 12) Pension at a Glance (2023). OECD and G20 Indicators. Available at: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2023_678055dd-en.
- 13) За даними Пенсійного фонду України (2021). Available at: <https://www.pfu.gov.ua/2149410-platnyku-yedynogo-sotsialnogo-vnesku-ta-zastrahovani-osoby-2/>.
- 14) Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2022 році (2022). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/ZVIT%20PFU%202022.pdf>.
- 15) World Population Prospects (2022). United Nations Population Division. Available at: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Population/>.
- 16) Про накопичувальне пенсійне забезпечення. (2023). Проект Закону України № 9212. 17.04.2023. Available at: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41768>.

Combined model of functioning of the accumulative pension system

Sergii Hrushetskyi

Department of Agricultural Engineering and Systems Engineering named after Mykhailo Samokysh, Institution of Higher Education "Podilskyi State University", Kamianets-Podilskyi, Ukraine

ORCID 0000-0002-0487-6152

Yriy Stangret

Department of Finance, Banking, Insurance and Electronic Payment Systems, Institution of Higher Education "Podilskyi State University", Kamianets-Podilskyi, Ukraine

ORCID 0000-0002-0487-6152

Abstract: Ukraine faces a serious pension problem, as its system is in a state of crisis and no significant changes have been made in its functioning. Solving this problem requires the implementation of an effective strategy for reforming the pension system, which is an important task for both scientists and practitioners. In view of the deepening of the demographic crisis and regular world financial and economic crises, in combination with the difficult domestic political and economic situation, it is necessary to develop a mechanism for the introduction of a modern pension system, based on advanced world experience. The purpose of this research is the theoretical justification of the formation of the system of social protection of the population, the assessment of

its current state in Ukraine during the implementation of the pension reform, a theoretical introduction to the concept of "Pension models", the scheme of the formation of the pension system, the structure of the pension system in accordance with the Organization for Economic Cooperation and Development, the connection between the social protection model and the pension system, features of the pension systems of the leading countries of the world, and justification of the priorities for further development. To achieve the goal, the following research methods were used: abstraction - when the essence of the pension reform is determined, disclosure of the content of its main stages, analysis and synthesis - for an in-depth study of the mechanism of the pension reform, analysis of the current state of the pension system, development of measures to improve pension provision and pension insurance, analogies - when comparing and comparing pension reforms carried out in Ukraine and other countries, generalizations - to find optimal mechanisms for the implementation of certain elements of foreign pension reforms in Ukraine with the aim of improving the welfare of socially vulnerable sections of the population and, first of all, pensioners. The proposed combined model of the functioning of the accumulative pension system, which provides for the accumulation of contributions in an authorized pension fund created by the state, for the period until December 31, 2025, after which the system participant can choose for himself any authorized non-state pension fund, where contributions will be paid for its benefits and the formation of pension savings. The adoption of the model of the Law of Ukraine foresees the expenditure of the State Budget of Ukraine in the first year of the introduction of the accumulative pension system according to approximate calculations in the amount of UAH 30.8 billion, of which UAH 15.4 billion is for compensation to the mandatory state social and pension insurance funds for losses from shortfalls in the single social contribution, UAH 15.4 billion - for the payment of an additional accumulative contribution at the expense of state budget funds for the benefit of system participants. The implementation of the envisaged model will create a legal basis for the introduction of the second level of the pension system - a mandatory accumulative component of pension provision, the functioning of which will gradually lead to an increase in the level of social protection of people of retirement age, and the attraction of a powerful internal long-term investment resource, which will contribute to the increase of investments in the national economy.

Keywords: pension reform, models of pension provision, solidarity system, accumulative pension provision, non-state pension insurance, pension system, pension fund, insurance experience.
